

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

УДК: 159.9:[351.741:343.102]

Чухраєва Ганна Вікторівна

Кандидат медичних наук, начальник Центру психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору Державна Установа "Територіальне Медичне Об'єднання по Харківській області», м. Харків (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8646-8680>

Анотація. У статті за допомогою стандартизованих психодіагностичних тестів виявлено психологічні особливості працівників МВС: високий рівень мотивації, професійної спрямованості, ціннісні і кар'єрні орієнтації та соціальний інтелект. На основі проведеного дослідження встановлено, що у працівників домінують цінності вітального порядку: любов, щасливе сімейне життя, здоров'я, цінності професійної самореалізації та естетичні цінності менш виражені, а цінності особистісної самоактуалізації в ряду переваг відсутні взагалі. Більшість працівників МВС екстраверти, у спілкуванні з оточуючими не відчують особливих труднощів, але в окремих випадках можуть проявляти обережність і сором'язливість.

Ключові слова: співробітники Міністерства внутрішніх справ, психологічні особливості, кар'єрні орієнтації, соціальний інтелект.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів кадрової політики у підрозділах МВС України є підвищення рівня професіоналізму працівників МВС [6]. Поряд із професійною підготовленістю важливим компонентом професіоналізму працівників МВС є їх психологічні якості особистості, що забезпечують успішність службово-професійної дія-

льності, наприклад, психологічну готовність до стресових ситуацій, а також уміння вчасно відреагувати на ситуацію і тим самим захистити правопорядок. Бо службова діяльність працівників МВС традиційно належить до складних видів професійної діяльності, вона супроводжується значними психофізіологічними й фізичними навантаженнями на працівників,

багатьма чинниками ризику для їх життя та здоров'я, характеризується стресогенністю, необхідністю протидіяти кримінальному оточенню, застосовувати заходи фізичного впливу, зброю, спеціальні засоби тощо. Тому в усьому світі важливим напрямом підвищення ефективності функціонування цього правоохоронного органу вважаються організація і проведення спеціальної роботи щодо психологічного забезпечення діяльності поліцейських підрозділів.

В даний час у Національній поліції України служить понад 130 тисяч працівників, ця кількість неухильно зростає. Але, незважаючи на велику кількість правників МВС, наукові дослідження, присвячені вивченню професійній спрямованості, ціннісних і кар'єрних орієнтацій, стратегій копінг-поведінки, психологічних особливостей особистості працівників МВС практично не проводилися. Це зумовило вибір мети цього дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми ефективності службової діяльності працівників підрозділів МВС досліджувались багатьма вченими. Серед них можна згадати В.С. Медведєва, М.І. Магуріна, Д.Н. Завалішину, П.П. Баранова, І.В. Бандурку, В.І. Барко, О.В. Тимченко, С.І. Яковенко, Г.В. Попову, П.В. Макаренко, Г.О. Юхновця, Л.М. Балабанову, Л.І. Мороз, О.Е. Судакова та інших, які займалися поглибленим вивченням психологічних особливостей, якостей, адаптації людини до соціально обмежених умов службової діяль-

ності, службової деформації працівників МВС, підвищення майстерності службової діяльності, методів емоційної саморегуляції.

Загальнонаукову методологію цього дослідження визначили діалектичні ідеї про взаємозв'язок розвитку теорії та практики, системний підхід до вивчення особистості працівників МВС.

Крім того, методологічну та теоретичну основу дослідження склали:

нормативні акти, які регламентують діяльність працівників МВС України;

сучасні підходи і напрямки в області психологічного вивчення діяльності працівників МВС [Безносів С.П., Марьїн М.І., Шаранов Ю.А., Шестаков А.Г.];

принципи і теоретичні основи організації психологічної роботи у підрозділах МВС [Марьїн М.І., Рибников В.Ю.].

Відповідно до наукових робіт В.І. Барко, В.П. Остаповича, В.В. Барка авторами було висвітлено основні форми й методи психологічного забезпечення професійної діяльності поліцейських у розвинених зарубіжних країнах. Розкрито психологічні умови здійснення психологами та керівниками ефективною психопрофілактичної роботи із поліцейськими. Зроблено акцент на сучасних концепціях психологічного забезпечення діяльності поліції, покликаних забезпечити психологічну профілактику проблем у поліцейських підрозділах, попередження конфліктів, стресів та емоційного вигорання поліцейських [19].

Мета дослідження - виявити психологічні особливості особистості працівників МВС, а саме:

вивчити особливості професійної спрямованості працівників МВС;

оцінити ціннісні і кар'єрні орієнтації працівників МВС;

виявити особливості копінг-поведінки, соціального інтелекту у працівників МВС.

В якості гіпотези висунуто припущення про те, що успішність службової діяльності працівників МВС пов'язана і визначається їх психологічними особливостями особистості, які проявляються в особливостях структури і рівнях вираженості їх професійної спрямованості, ціннісних і кар'єрних орієнтаціях, комунікативних здібностях, особливостях соціального інтелекту і тривожності.

Виклад методики і результатів. Нами було проведено обстеження працівників МВС України у віці від 25 до 35 років. Оцінка індивідуально-психологічних особливостей працівників МВС за допомогою комплексу стандартизованих психодіагностичних методик дозволила оцінити інформативність і прогностичну валідність тестів «16 факторний особистісний опитувальник Кетелла», «Якір кар'єри»,

«Ціннісні орієнтації М. Рокича», «Соціальний інтелект Дж. Гілфорда і М. Саллівена».

За результатами дослідження було виявлено, що основна частина працівників МВС має досить високу і стійку професійну спрямованість.

Як бачимо з таблиці 1, у працівників статистично достовірно сильніше

виражена спрямованість на взаємодію ($p = 0,05$), що свідчить про те, що у них більше виражене прагнення підтримувати хороші стосунки із людьми, але лише «на поверхні», що часто перешкоджає виконанню конкретних завдань або наданню справжньої, відвертої допомоги людям.

Багатосторонність комунікативності працівників полягає в тому, що вони спілкуються з представниками різних вікових категорій, з людьми різних професій, що займають різне правове становище. Це вимагає знання психології людини взагалі і психологічних основ спілкування зокрема. Відмінною рисою комунікативності є те, що вона вимагає перевтілення. Необхідність цього пояснюється важливістю встановлення психологічного контакту з усіма особами, що потрапляють у сферу його діяльності.

Таблиця 1

Особливості спрямованості працівників МВС, $X \pm \delta$ балів

Спрямованість	Працівники МВС	P
На взаємодію	$28,5 \pm 0,7$	0,05
На завдання	$26,1 \pm 1,3$	-
На себе	$25,1 \pm 0,8$	0,05

Таким чином, виявлено, що у працівників спрямованість на взаємодію частіше є провідним типом спрямованості особистості.

У структурі ціннісних орієнтацій працівників МВС (за даними тесту М. Рокича) домінують цінності вітального порядку: любов, щасливе сімейне життя (50%), здоров'я (29%), цінності професійної самореалізації та естетичні цінності менш виражені (21%), а цінності особистісної самоактуалізації у ряді переваг відсутні взагалі.

Провідні кар'єрні орієнтації для працівників МВС за даними тесту «Якір кар'єри» включають: орієнтацію на «прагнення до стабільності місця роботи» (займає перше місце у виборі). Досліджувані даної групи відчувають потребу в безпеці, захисті і можливості прогнозування. Вони дуже цінують соціальні гарантії, які може запропонувати їм робота, і, як правило, їх вибір місця роботи пов'язаний саме з тривалим контрактом і стабільним становищем. Тому й не дивно, що респондентів цікавить дана професія.

«Служіння» займає друге місце у виборі кар'єрних орієнтацій, як прояв значущості широких соціальних мотивів. Дана ціннісна орієнтація характерна для працівників, що займаються справою через бажання реалізувати у своїй роботі головні цінності. Вони часто орієнтовані більше на цінності, ніж на потрібні в даному виді роботи здібності. Працівники прагнуть приносити користь людям, сус-

пільству, для них дуже важливо бачити конкретні плоди своєї роботи, навіть якщо вони і не виражені в матеріальному еквіваленті. Основна теза побудови їхньої кар'єри - отримати можливість максимально ефективно використовувати їх таланти і досвід для реалізації суспільно важливої мети

На третьому місці - «інтеграція стилю життя». Для досліджуваних цієї категорії кар'єра має асоціюватися із загальним стилем життя, врівноважуючи потреби сім'ї та кар'єри. Вони хочуть, щоб організаційні відносини відбивали б повагу до їх особистих і сімейних проблем. Вибирати і підтримувати певний спосіб життя для них важливіше, ніж домагатися успіху в кар'єрі. Розвиток кар'єри їх приваблює тільки в тому випадку, якщо вона не порушує звичний їм стиль життя і оточення. Для них важливо, щоб все було врівноважено - кар'єра, сім'я, особисті інтереси, тощо. Жертвувати чимось одним заради іншого їм явно не властиво.

Досліджувані даної категорії зазвичай у своїй поведінці проявляють конформність (тенденція змінювати свою поведінку в залежності від впливу інших людей, з тим, щоб воно відповідало думку оточуючих).

Низьку значимість у структурі кар'єрних орієнтацій працівників МВС мають «підприємництво» та «професійна компетентність». Ці орієнтації пов'язані з наявністю здібностей і талантів у певній галузі. Люди з такою орієнтацією хочуть бути майстрами своєї

справи, вони бувають особливо щасливі, коли досягають успіху в професійній сфері, але швидко втрачають інтерес до роботи, яка не дозволяє розвивати їхні здібності. Навряд чи їх зацікавить навіть значно більш висока посада, якщо вона не пов'язана з їх професійними компетенціями. Вони шукають визнання своїх талантів, що має виражатися в статусі, відповідному їх майстерності. Вони готові керувати іншими в межах своєї компетенції, але управління не представляє для них особливого інтересу. Тому багато хто з цієї категорії відкидають роботу керівника, управління розглядають як необхідну умову для просування у своїй професійній сфері.

Також низьке значення має показник «менеджмент» ($P < 0,05$). Для досліджуваних працівників першорядне значення має орієнтація особистості на інтеграцію зусиль інших людей, повнота відповідальності за кінцевий результат і з'єднання різних функцій організації. З віком і досвідом ця кар'єрна орієнтація проявляється сильніше. Можливості для лідерства, високого доходу, підвищених рівнів відповідальності і внесок в успіх своєї організації є ключовими цінностями і мотивами. Найголовніше для них - управління: людьми, проектами, будь-якими бізнес-процесами - це в цілому не має принципового значення. Центральне поняття їх професійного розвитку - влада, усвідомлення того, що від них залежить прийняття ключових рішень. Причому для них не є принциповим управлін-

ня власним проектом або цілим бізнесом, скоріше навпаки, вони більшою мірою орієнтовані на побудову кар'єри в найманій менеджменті, але за умови, що їм будуть делеговані значні повноваження. Працівники з такою орієнтацією вважають, що не досягли мети своєї кар'єри, поки не займуть посаду, на якій будуть управляти різними сторонами діяльності підприємства.

За даними 16 факторного особистісного опитувальника Р. Кеттелла психологічні особливості працівників МВС були отримані наступні результати (див. Рис. 1).

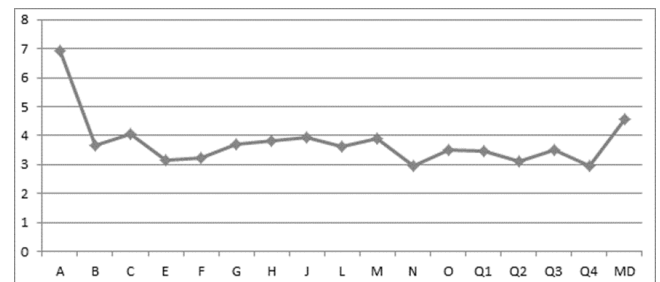

Рис. 1. Психологічні особливості працівників МВС за тестом Р. Кеттелла

Як ми бачимо на отриманому графіку, практично по всіх шкалах значення розташувалися нижче середини. Виняток склали фактор «А» і фактор «MD». Це говорить про те, що більшість працівників МВС екстраверти, в спілкуванні з оточуючими не відчують особливих труднощів, але в окремих випадках можуть проявляти обережність і сором'язливість.

Що стосується емоційної сфери, то тут слід відзначити досить високу емоційну

сприйнятливість, схильність до співпереживання, співчуття. Поряд з цим у працівників спостерігається адекватна самооцінка, емоційно значуща відповідальність поведінки.

Емоційний самоконтроль знаходиться в межах норми. Рівень інтелекту у працівників виявився середнім. Без здійснення пізнавальної діяльності неможливо досягти жодної мети боротьби із злочинністю, без пізнання не може реалізуватися ні діяльність в цілому, ні жоден із зазначених вище її компонентів. Тільки в результаті процесу пізнання з'являється можливість цілеспрямованого здійснення інших дій працівника. Спостерігається мотивація до досягнення поставлених цілей, вважають за краще задовольняти потреби без докладання особливих зусиль. Більшість досліджуваних характеризуються скромністю, сором'язливістю, покірною [1,2,4,5].

Поряд з цим спостерігається стриманість, розважливість, передбачливість, тверезість в судженнях. У різних ситуаціях вони намагаються отримати максимум вигоди, навіть якщо для цього потрібно піти проти правил. Обстежувані працівники не звикли отримувати допомогу з боку, а розраховують лише на свої сили. У деяких ситуаціях підвищена самозадоволення може призводити до досягнення низького результату.

За даними методики дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда і М. Саллівена, у працівників МВС встановлений ряд особливостей соціального інтелекту, серед

яких домінують установка на прогноз наслідків поведінки людей - здатність передбачати наслідки поведінки, виходячи з наявної інформації. Такі люди, швидше за все, надають великого значення невербального спілкування, звертають багато уваги на невербальні реакції учасників комунікації. Чутливість до невербальної експресії істотно підсилює здатність розуміти інших.

Також, важливою є установка на розуміння вербальної і невербальної експресії людини – це свідчить про те, що працівники мають високу чутливість до характеру і відтінкам людських взаємин, що допомагає їм швидко і правильно розуміти те, що люди говорять один одному (мовну експресію) в контексті певної ситуації, конкретних взаємовідносин. Такі люди здатні знаходити відповідний тон спілкування з різними співрозмовниками в різних ситуаціях і мають великий репертуар рольової поведінки (тобто вони виявляють рольову пластичність).

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті за допомогою стандартизованих психодіагностичних тестів виявлено психологічні особливості працівників МВС: високий рівень мотивації, професійної спрямованості, ціннісні і кар'єрні орієнтації і соціальний інтелект.

У працівників більше виражене прагнення підтримувати хороші стосунки з людьми, але лише «на поверхні», що часто перешкоджає виконанню конкретних завдань.

У структурі ціннісних орієнтацій працівників МВС (за даними тесту М. Рокича) домінують цінності вітального порядку: любов, щасливе сімейне життя (50%), здоров'я (29%), цінності професійної самореалізації та естетичні цінності менш виражені (21%), а цінності особистісної самоактуалізації в ряду переваг відсутні взагалі.

Провідні кар'єрні орієнтації для працівників МВС за даними тесту «Якір кар'єри» включають: орієнтацію на «прагнення до стабільності місця роботи» (займає перше місце у виборі), «служіння» займає друге місце у виборі кар'єрних орієнтацій, на третьому місці - «інтеграція стилю життя».

За даними методики дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда і М. Саллівена, у працівників МВС встановлений ряд особливостей соціального інтелекту, серед яких домінують установка на прогноз наслідків поведінки людей - здатність передбачати наслідки поведінки, виходячи з наявної інформації.

References :

- Bendas, T. V. (2008). *Gendernaya psihologiya uchebnoe posobie*. SPb. Piter, 431.
- Datii, A.V. (2015). *Metodologicheskie problemi ocenki effektivnosti pervichnoi profilaktiki zabolevanii u osujdenih*. NovaInfo.Ru. T. 1. (№ 30), 276-280.
- Datii, A.V. (2015). *Organizaciya deyatel'nosti medicinskoj sluzhbi v ugovolno_iskolnitel'noj sisteme. Prikladnaya yuridicheskaya psihologiya*, (№ 1), 143-145.

- Datii, A.V. (2015). *Organizaciya deyatel'nosti medicinskoj sluzhbi v ugovolno_iskolnitel'noj sisteme _obschaya chast*. NovaInfo.Ru., T. 2. (№ 30), 292-296.
- Ilin, E. P. (2011). *Differencial'naya psihologiya professional'noj deyatel'nosti*. SPb. Piter, 432.
- Kononec, A. S., Trifonov, O. I. (2009). *Problemi osuschestvleniya obyazatel'nogo lecheniya bolnih narkomaniei v uchrejdeniyah ugovolno_iskolnitel'noj sistemi*. Narkokontrol (№ 1), 18-20.
- Smirnov, A. I. (2000). *Jenschina na voennoj sluzhbe_ novie vozmojnosti i social'nie prava*. M., Centr obshchelovecheskih cennostei, 144.
- Sobchik, L. N. (1998). *Vvedenie v psihologiyu individual'nosti*. M. Instituta prikladnoj psihologii, 512.

Chuhraeva Anna

PhD in Medical Sciences, Head of the Centre for Psychiatric Assistance and Professional Psychophysiological Selection of the State Institution "Territorial Medical Association in Kharkiv Region", Kharkiv (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EMPLOYEES OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE (MIA)

ABSTRACT

At the present stage of development of Ukraine, there is an increase in crime because of various reasons, including army hostilities in the east of the country. That is why the examined problem becomes really important. The issues of psychological support for police officers were studied by many scientists, but the integral concept of this problem has not been developed yet. We examined the 35-year old employees the Ministry of Internal Affairs with the help of the set of standardized psychological diagnostic tech-

niques: Cattell's Sixteen Personality Factor Questionnaire, Career Anchors Questionnaire, Rokeach Value Survey, Social intelligence of O.Sullivan, M.Guilford. It allowed us to assess the information value and prognostic validity of the proposed tests for the examined employees.

According to the empirical study results, four groups of psychological characteristics for the employees of the Ministry of Internal Affairs can be distinguished:

- employees' professional-psychological orientation and sensitivity (desires, interests and the ability to understand psychological aspects of situations and people, ability to handle with them);

- employees' readiness to notice psychological aspects of effective professional actions and tactics, which manifests itself in understanding of the psychological conditions for effective professional work and the ability to create such conditions; in skilful use of psychological means (verbal and non-verbal) at professional work; in skilful use of the whole complex of psychological techniques, providing a high efficiency of operative-official task solution;

- developed professional observation skills and memory (including the ability to apply psychologically sound techniques and rules for effective observation, developed professional attentiveness, trained sensory organs and perception, trained fast, complete and accurate memorization, good memorising and correct reproduction of significant information);

- formed psychological stability (expressed in employees' ability to act calmly and confidently in psychologically complex, emotionally tense, dangerous and highly responsible situations at operative-official task solution).

Key words: employees of the Ministry of Internal Affairs, psychological characteristics, career objectives, social intelligence.

Чухраєва Анна Вікторівна

Кандидат медических наук, начальник Центра психіатричної допомоги і професійного психофізіологічного отбору Государственная Учреждение «Територіальне Медическе Об'єднання по Харківській області», г. Харків (Україна)

ПСИХОЛОГІЧЕСКІЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ РАБОТНИКОВ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ (МВД)

Аннотация. На современном этапе развития в Украине, когда в силу различных причин, в том числе в период военных действий на востоке страны, наблюдается повышение преступности, этот вопрос приобретает еще большее значение. Изучение вопросов психологического обеспечения сотрудников полиции занималась целый ряд ученых, но целостной концепции данной проблемы не разработано. Нами было обследованы сотрудники МВД в возрасте 35 лет с помощью комплекса стандартизированных психодиагностических методик позволила оценить информативность и прогностическую валидность тестов «16 факторный личностный опросник

Кетелла», «Якорь карьеры», «Ценностные ориентации М. Рокича», «Социальный интеллект Дж. Гилфорда и М. Салливена».

По результатам эмпирического исследования можно выделить четыре группы компоненты психологических особенностей сотрудников МВД:

профессионально-психологическая ориентированность и чувствительность работника (стремление, интерес и умение понимать психологические аспекты ситуаций и людей, с которыми он имеет дело, умение разобраться в них);

подготовленности работника по психологическим аспектам эффективности профессиональных действий и тактики, проявляется в понимании психологических условий эффективности профессиональных действий и умении обеспечивать их создания; в умелом использовании психологических средств реализации профессиональных действий языковых и неязыковых, в умелом применении всего комплекса психологических приемов, обеспечивающих более высокую эффективность решения оперативно-служебных задач;

разложения профессиональной наблюдательности и памяти работника (включая умение применять психологически обоснованные приемы и правила для повышения эффективности профессионального наблюдения, разложения профессиональной внимательности, натренированности органов чувств и восприятий, натренированности в быстром, пол-

ном и точном запоминании, хорошем сохранении в памяти и правильном воспроизведении значимой для решения задач информации);

формирование психологической устойчивости (выражается в способности работника действовать спокойно и уверенно в психологически сложных, эмоционально напряженных, опасных и ответственных ситуациях с оперативно-служебной функцией деятельности).

Ключевые слова: сотрудники Министерства внутренних дел Украины, психологические особенности, карьерные ориентации, социальный интеллект.

Дата отримання статті: 11.05.2019

Дата рекомендації до друку: 15.06.2019

Дата оприлюднення: 29.06.2019